

РЕЦЕНЗИЯ
на научната продукция
на доц. дфн Баян Айтмухаметовна Райханова,
представена за участие в конкурса за
академичната длъжност „професор“ по професионално
направление 2.1. Филология (Нова и съвременна арабска
литература), обявен от Софийския университет „Св. Климент
Охридски“ и публикуван в ДВ, бр. 24 от 16.03.2018 г.

Рецензент: проф. дфн Александър Федотов

Доц. дфн Баян Райханова принадлежи към прочутата съветска (руска) арабистична школа: през 1975-1980 г. тя се обучава в Ташкентския държавен университет, където завършва бакалавърска и магистърска програма по арабистика и получава диплома с отличие, а през 1983-1986 г. преминава през докторантско (аспирантско) обучение в Института по изтокознание при Академия на науките на СССР в Москва. Темата на нейната кандидатска (малка докторска) дисертация е „Еволюция на героя в творчеството на сирийския романист Фарис Зарзур“.

През 1995 г. тя получава научното звание “доцент”, като темата на нейния хабилитационен труд е „Основни тенденции в развитието на съвременния сирийски роман“.

През 2017 г. Баян Райханова успешно защитава голямата докторска дисертация на тема „Съвременна арабска проза: от неокласическото към постмодерното“ и става доктор на филологическите науки.

Интересът на доц. дфн Баян Райханова към съвременната арабска литература е траен, като тематичната рамка на нейните

изследвания свидетелства за все повече задълбочаващите се познания в областта на водещите съвременни арабски литератури, което ѝ позволява да премине към експертни обобщения и наблюдения върху цялостното развитие на съвременната арабска книжнина.

За по-внимателен прочит и интерпретиране на това развитие ѝ помагат направените специализации в различни държави, като например в Департамента по литература на Министерството на културата в Дамаск, Сирия, през 2005; във Филологическия факултет на Бергенския университет в Берген, Норвегия, през 2003; в Департамента по блискоизточни литератури на Института по изтокознание в Москва, Русия, през 1980–1982.

В Катедра по арабистика и семитология, в която доц. дфн Баян Райханова работи от самото начало на трудовата си кариера в Софийския университет „Св. Климент Охридски“, тя чете следните дисциплини: Нова арабска литература, Съвременна арабска литература, а също така води часовете по казахски език като втори тюркски език – част I, II, III и IV.

Доц. дфн Баян Райханова преподава и в редица други български университети: арабски език в Департамент за езиково обучение – ИЧС, София, през 2013–2014, а също така през 1992–1993; в Югозападния университет „Неофит Рилски“ в Благоевград през 2011 г., където също води часове по арабски език; във Великотърновския университет „Св. св. Кирил и Методий“ във Велико Търново през 2004–2005 г. и през 1992–1995 г., където преподава арабски език и арабска литература; в Шуменския университет „Епископ Константин Преславски“ в Шумен през 1999–2002 г., където преподава дисциплините Арабското езиково влияние върху турския език,

Тюркски фолклор, в Нов български университет в София през 1995–1996 г., където преподава арабски език.

Към казаното дотук трябва да добавя, че доц. дфн Баян Райханова има също така богат международен преподавателски опит: например през 1990–1991 г тя преподава в Анабинския държавен университет в Алжир, където чете дисциплината Увод в теория на литературата, а също така води часове по руски език; в Бергенския университет в Норвегия през 2004 г., в който води лекции по арабски език; в Колеж Мидълбъри в САЩ през 2006, където също се занимава с преподаване на арабски език.

Респектира и списъкът с изнесените от доц. дфн Баян Райханова публични лекции: в Университета „ал-Кайрауан“ в Маракеш, Мароко (2014) на теми: Съвременна арабска литературна критика, Изучаване на арабски като чужд език; в Таджикския национален университет в Душанбе, Таджикистан (2008) на тема: Съвременна сирийска проза; в Дамаския университет, Сирия (2005) на тема: Рецепция на арабската литература в Източна Европа; в Университета в Осло, Норвегия (2002) на тема: Арабски исторически роман; в Бергенския университет, Норвегия (2002) на тема: Тематично и стилово многообразие на арабския разказ.

Нейният опит като учен-изследовател, университетски преподавател и преводач получава международно и родно признание: от 2001 г. Баян Райханова е член на Консултативния съвет на Европейската асоциация по съвременна арабска литература (European Association for Modern Arabic Literature, EURAMAL); от 1988 г. е член на Европейския съюз на арабистите и ислямоведите (Union Européenne des Arabisants et Islamisants, UEAI); от 2013 г. е член на Международния съвет по арабски език (Arabic Language International

Council, ALIC), а от 2011 г. е член на Съюза на преводачите в България.

Доц дфн Баян Райханова е член на редколегиите на две важни арабистични списания: *Арабски език* (Journal of Arabic Language International Council, ALIC) и *Език и литература* (Journal of Language and Literature, Algerian University – 2, ISSN 1111_1143). Освен това тя е рецензент в такива световни академични издания като: *Middle Eastern Literatures*. Taylor & Francis Group (London, ISSN 1475-262X print; 1475-2638 online); *Zeitschrift der Deutschen Morgenländischen Gesellschaft*. Harrassowitz Verlag (Weisbaden, ISSN 0341-0137); *Oriente Moderno* (Рим, ISSN 0030-5472); *Rocznik Orientalistyczny* (Варшава, ISSN 0080-3545); *Studia Arabistyczne i Islamistyczne* (Warsaw, ISSN 1231-3459); *Folia orientalia* (Warsaw, PL ISSN 0015-5675); *Communication and Culture online* (Белград, ISSN 2217-4257).

Всичко това говори безапелационно за нейния висок международен авторитет на учен-арабист. Към казаното дотук трябва да добавя нейните многобройни участия в международни и национални научни проекти, десетки участия в международни и национални научни симпозиуми и конференции, многобройното ръководство на докторанти и магистри, активното ѝ участие в обществения и научния живот на Катедра по арабистика и семитология и много други участия в академичния живот на Софийския университет „Св. Климент Охридски“.

Нейните заслуги в областта на арабистиката и изучаването на казахски език и култура са отбелязани с Почетния знак за принос в популяризирането на арабската култура и във връзка със сребърния юбилей на оманския университет „Султан Кабус“ (Маскат, 2011) и Почетния знак и грамота за принос в популяризирането на казахската култура и във връзка с отбелязването на 25 години от установяването

на дипломатически отношения между Република България и Република Казахстан (София, 2017).

Научните интереси на доц. дфн Баян Райханова са в сферата на литературата и културата на Близкия Изток, литературата и културата на Централна Азия, арабските и тюркските езици и художествения превод.

За участие в конкурса за академичната длъжност „професор“ по нова и съвременна арабска литература доц. дфн Баян Райханова представи общо 31 научни труда на английски, арабски, български, руски и френски език, в това число 1 монография, 1 учебник, 1 учебно помагало, 22 статии и 6 рецензии на монографични изследвания.

Резултатите от нейните изследвания са публикувани предимно в специализирани издания и издателства в чужбина (Англия, Белгия, Германия, Швейцария, Италия, Унгария, Полша, Индия, Таджикистан, Йордания, Кувейт, Алжир, Ливан, Саудитска Арабия, ОАЕ), а някои научни разработки са препубликувани от академичните и литературните списания в Австралия, Кувейт, Катар и Сирия. Трудовете обхващат няколко изследователски области на съвременната ориенталистика и арабистика: литература, култура, изобразително изкуство и език.

Основният труд, представен за рецензиране, е монографията „Явления на арабската и ислямската култура. Приложно четене“. Трудът е публикуван от реномираната йорданска издателска къща, която се специализира в издаването на научна литература. Основните му положения и идеи са предварително апробирани в редица международни форуми и статии, отпечатани в реферирани и рецензираните периодични издания и тематични сборници. Текстът включва увод, пет глави, всяка от които съдържа подглави, заключение и библиографска справка.

В първата глава, озаглавена „Четене. Съвременна арабска литература“, се изследват основните тенденции в развитието на модерната арабска проза и поезия, обусловени от коренните промени в националната култура и художественото съзнание през постколониалния период, а също така се разглеждат парадигмите на реализма, модернизма и постмодернизма, представени в прозаичните и поетичните жанрове.

Във втората глава, озаглавена „Четене. Литературна критика“, авторът представя съвременния критически дискурс, открояващ значимите явления в арабската литература. Тук също така се анализират теоретичните постановки на мароканската писателка Бушра Такафраст, базиращи се върху трудове на редица изтъкнати арабски литературни критици от Средновековието и съвременността.

Третата глава „Четене. Преподаване на арабски като чужд език“ е посветена на въпросите, свързани с методиката на езиковото обучение. Баян Райханова фокусира своето внимание върху традиционните методи и иновативните форми на обучение по арабски език, спомагащи за изграждане и развитие на лингвистичната компетентност, както и върху основните критерии, залегнали в общоевропейската референтна езикова рамка.

В четвъртата глава „Четене. Изящно изкуство“ се анализират произведенията на съвременните арабски художници, получили международно признание, включително и в България, и се подчертават жанровото разнообразие и широкият диапазон на използваните изразни форми и средства.

И накрая, в петата глава, наречена „Четене. Ислямска духовност“, се проследява духовният път на такива средновековните ислямски мистици като Отман баба (поч. 1478 г.) и Бали ефенди (поч. 1553 г.). В същата глава се разглежда числовата символика, намираща отражение в

религиозните ритуали, паметниците на култовата архитектура и приложното изкуство на хетородоксните мюсюлмани.

Учебникът по казахски език е първи по рода си не само в България, но и в страните от Източна Европа. Той е предназначен за българските студенти-тюрколози, които изучават казахски език като втори тюркски. Учебникът предлага както теоретична граматика, така и практическа част под форма на упражнения.

Включената в списъка с публикациите за обявения конкурс книга „Съвременни сирийски разкази“ се използва като учебно помагало по литература в четвърти курс на специалност „Арабистика“. Тя включва предговор и преводни творби, придружени от кратка информация за 33-ма автори от различни литературни поколения и школи. Целта ѝ е да запознае студентите с жанрово-стиловите и формално-тематичните особености на модерния сирийски разказ и да изгради у тях умения за творческо и критическо мислене, необходими за професионалната им реализация.

Освен това доц. дфн Баян Райханова участва в конкурса с 22 статии и 6 рецензии.

Всички трудове на Баян Райханова, публикувани главно в чужбина и у нас, се отличават с прецизен академизъм, респектираща съдържателност и безапелационна актуалност.

Качеството на нейните публикации обяснява и високия брой на цитиранията им – 67! Това е ясно свидетелство за нейната продуктивна научна дейност.

Доц. дфн Баян Райханова е уважаван колега и признат преподавател.

В заключение искам да кажа, че имам всички основания да помоля членовете на уважаемото научно жури да присъдят на доц. дфн Баян Айтмухаметовна Райханова академичната длъжност „професор“

по професионално направление 2.1. Филология (Нова и съвременна арабска литература), обявен от Софийския университет „Св. Климент Охридски“ и публикуван в ДВ, бр. 24 от 16.03.2018 г.

София, 3 юли, 2018 г.

A handwritten signature in black ink, consisting of several loops and a final flourish, positioned above the printed name.

Проф. дфн Александър Федотов